

Een dagboek vol kerkmuziek

Boven jezelf uit zingen. Kerkmuzikaal dagboek

Dirk Zwart. Uitg. Merweboek, Sliedrecht 2010. 256 blz. € 17,90

DOOR ROEL SIKKEMA

‘Wanneer een gemeente met overtuiging de dingen doet die zij doet, met hart en ziel, en met een warme aandacht voor bezoekers, dan zal dat een niet-christen aanspreken, ook al begrijpt hij lang niet alles van wat er gezegd wordt en al kan hij de liedjes niet meezingen. (...) De ‘gewone’ samenkomst is de vitrine van de gemeente. Waar gelovigen primair bijeen zijn om God te danken en te worden opgebouwd in hun geloof, daar proeven buitenstaanders iets van wat het geloof werkelijk voor ons betekent.’

Dit citaat uit het boek *Samen in de naam van Jezus* van Evert van de Poll wordt door Dirk Zwart in zijn nieuwe boek met instemming aangehaald. Zwart hield vorig jaar een ‘kerkmuzikaal dagboek’ bij, iedereen kan daar nu van meegenieten.

Het is interessant te lezen wat een kerkmusicus zoal meemaakt. Zwart laat zijn lezers diep in zijn kerkmuzikale, maar ook zijn persoonlijke, keuzen kijken. Dat levert interessante beschouwingen op, maar ook tal van details die beter niet gepubliceerd hadden kunnen worden.

De kerkmuzikale wereld is flink in beweging en Dirk Zwart probeert daarin zijn plaats te vinden. Geregeld neemt hij ferme standpunten in, maar soms zoekt hij wat aarzelend zijn weg en vormt hij in de loop van het jaar zijn mening. Een van de aardigste

voorbeeld daarvan is zijn formulering van de verschillende soorten van kerkmuziek (blz. 121-125) en de verschillende functies die een kerklied kan hebben (109).

Devotioneel

Hij onderscheidt een devotionele/aanbiddende functie, verder pastorale, gemeenschapsvormende, onderwijzende, perspectief-verbredende en missionaire functies. ‘Met zo’n onderscheid kun je ook makkelijker benoemen wat mensen missen aan de liedcultuur in hun kerk, maar de meest voorkomende klacht zal zijn, dat mensen de pastorale en devotie-nale functie van het lied onvoldoende beleven’, aldus Zwart. Terecht merkt hij daarbij op dat het zaak is te streven naar een liedcultuur waarin de diverse functies in evenwicht met elkaar zijn, en elkaar niet overheersen. Zwart is duidelijk in zijn mening over hedendaagse muziekvormen zoals die in Opwekking en Psalmen voor Nu wordt gepraktiseerd. Het heeft voor hem allemaal te weinig literair en muzikaal niveau en zou uit de kerkdienst geweerd moeten worden. Een lied hoeft niet altijd direct begrepen te worden en je zingt niet voor jezelf, je moet juist leren boven jezelf uit te zingen – zoals de titel van het boek ook aangeeft.

Een probleem is alleen dat op veel plaatsen de kerkmuzikale ontwikkelingen andere richtingen in slaan. De vraag is niet meer of Opwekking of andere meer hedendaagse muzikale vormen in de zondagse erediensten een plaats moeten krijgen, maar meer hoe. Dat is al lang niet meer een zaak van wat voorop lopende gemeenten

in sommige kerkverbanden. Ook diverse van Zwarts collega’s in bijvoorbeeld de PKN lijken te beseffen dat in veel kerkdiensten niet meer kan worden volstaan met de traditionele psalmen en gezangen uit het *Liedboek voor de Kerken*.

Kwaliteit

Hoe moet je daar mee omgaan? Zwart is er erg stellig in. Keer op keer fulmineert hij tegen Opwekking en Psalmen voor Nu, zo vaak en zo hevig dat het op het laatst begint te vervelen. Zwart lijkt dan ook wat in verwarring te raken bij een artikel van ds. Pieter Endedijk. Dat is de leider van de projectgroep die bezig is aan de samenstelling van een nieuw Liedboek dat in 2012 moet verschijnen, een project waaraan Dirk Zwart ook zijn bijdrage levert.

In het boek *Liturgie op maat* schreef Endedijk een artikel over de nieuwe bundel, waarin hij het onder meer heeft over de kwaliteitseisen die aan kerklieders moeten worden gesteld. Het gaat dan over zaken als poëtische kwaliteit, woord-toonverhouding en muzikale kwaliteit.

Tot zover is Zwart dat volledig met hem eens. Maar Endedijk gaat een stap verder, want hij formuleert ook ‘secundaire criteria’, zoals de intermediale betekenis van een lied en – nu komt het – ‘de emotionele betekenis (geliefdheid) van het lied’. Dan kan een lied dat muzikaal en poëtisch eigenlijk onder de maat is, toch in de nieuwe bundel worden opgenomen omdat het voor een grote groep mensen belangrijk is. Begint Zwart hier al moeite mee te krijgen, dat wordt nog erger wanneer Endedijk een stap ver-

der gaat en stelt dat een lied behalve diverse ‘spiritualiteiten’ ook uiteenlopende liturgisch-muzikale functies kan hebben. Die gelden voor traditionele, rituele en populaire kerkmuziek. Voor die diverse soorten liederen zouden verschillende beoordelingscriteria moeten gelden. Endedijk zet zo volgens Zwart wel sterk de deuren naar het *belevingsaspect* van liederen, waardoor te weinig op kwaliteit wordt gelet.

Het is prima wanneer Zwart kritisch is over het hedendaagse, vaak populaire liedrepertoire. Er zit ook veel opervlakig kaf tussen het koren. Maar de manier waarop hij omgaat met mensen die niet net zo denken als hij, is even oppervlakkig. Zo vertelt hij van een cursus die hij in een kerk gaf, waar geïnteresseerde gemeentelieden zich volledig konden vinden in zijn pleidooien voor kwaliteit, voor een stijlvolle dienst, maar die toch geen opwekkingsliederen willen waren omdat ze die niet als laagwaardig en oneerbiedig beschouwen. Zoiets kan niet op zijn begrip rekenen.

Erger is dat Zwart op diverse plaatsen zijn tegenstanders gewoonweg belachelijk maakt. De manier waarop hij quasi humoristisch promovenda Mirre Klomp onderuit haalt, is gewoon beneden peil. En het is wel erg flauw naamgrappjes te maken, als je zelf de complete voornaam van je bekende oom W.H. uit Kampen niet goed weet te schrijven.

Frustraties

Dat Dirk Zwart soms behoefte heeft z’n frustraties van zich af te schrijven is vaak logisch en soms begrijpelijk. Een dagboek is daar een goede plek

voor. Maar houdt dat dan voor jezelf en een kleine kring van vertrouwelingen. Nu wordt iedere lezer opgezaald met hoe erg het is dat Zwarts Stichting Nieuwe Kerkmuziek maar mondjesmaat donateurs kan werven, met hoe veel bekende kerkmusici hij geregeld contact heeft, dat zijn cd’s niet door iedereen juichend worden besproken en dat tot vervelens toe wordt herhaald hoe slecht het Psalmen voor Nu-project wel niet is.

Als je al dagboeknotities wilt uitgeven, bekijk dan wat wel en niet voor het grote publiek belangrijk is. En beschouw niet teveel als bekend. Zo komt op een gegeven moment een zekere Suzan ter sprake, die goed fluit kan spelen. Later blijkt ze een vertrouweling te zijn, maar pas in oktober of november komen we erachter dat ze Dirks echtgenote is.

Jammer is ook dat het boek vol kleine en grotere slordigheden staat. Namen zijn verkeerd gespeld, soms is een verkeerde naam gebruikt. Gelukkig biedt Zwarts website (www.dirkzwart.com) een lijstje errata, maar ook dat is niet vrij van fouten. De Vlaamse cd-serie waaraan organist Jos Bielen meewerkt, heet geen *Door de wereld zingt een lied*, maar *Door de wereld gaat een lied*.

Kortom, Dirk Zwart schreef een interessant boek, zeker voor mensen die zich met liturgie bezighouden. Maar het was veel waardevoller geweest, wanneer hij een aantal elementen uit zijn dagboeken had gecombineerd en die persoonlijke frustraties en aanvallen had weggeleten. Dan was er ook ruimte geweest voor een namenregister, dat nu via zijn website op te vragen is.